كاره دڕندەكانى شێخ زانا و ئیسلام و كۆمەڵگە و میدیا

M_o_osman@hotmail.com

زۆر جار رووداوەكان لەكاتي خومدا بەقەت خوي قسەي لەسەر ناكەن ، وەياخود هەندي لايەني تر ثاش ماوەيەك لەكۆلينەوەي لەسەر ئەكرص . هەر رووداوی زادەي كات و شوصني ئەو هۆ و بنەمانەية كە كار لە يەك ئەكەن بەطوصرەی بمهمزي و بەهەمزي لايەنەكاني كۆمەلطة . و هەموو بەشەكاني كۆمەلطة ثەيوەستن بەيەكەوة ،ئيتر ضي بة ئارەزوو بمت يان لە دەرەوەي ئيرادەي خۆياندا بمت ، و زۆر جاريش باسكردني هەندص رووداو ثەويستي بة لەكۆلينەوەي زۆر قوول نيية بۆ سەرهەلداني ئەو رووداوة ، وەياخود كارتمكردني رووداوەكة رةنطة ئەوەندة كار بكاتة سەر خەلكي سادة ئەوەندة كار نەكاتة سەر رۆشنبيران.

رووداوەكەي ئەم دواييەي هەولمر كە باڵێكی تيرۆريستي ئيسلامي سياسي ئاشكرا بوو ، بووەتة قسەو باسي خەڵک و بابەتمكي بەردةوامة كة نووسەران و رۆشنبيران و كەساني سياسي قسەي لە سەر ئەكەن و دام و دەزطاي راطةياندن بة رةسمي و نارةسمي بابەتي لەسەر بلاو ئەكەنەوة و هەريەكمص لة روانطەي خۆيەوە و چۆن بەرذەوەندي بەدي ئەكات لة طمرانەوەي .و ئەبمص زۆرتر قسەي لەسەر بكرص و فراوانتر باسي ئەم كارة تيرۆرستة بكرص و لەناو كمشمة كمشي كۆمەلطەوة باس لة هۆي سەرهەلداني بكرص .

ئەمة يەكەم رووداو نيية و بەم زوانەيش ئومصد ئەوە ناكرص كة دوا كارةسات بمص وەياخود دوا گروپی تيرۆربمت ، چونكە هەتا ئيسلامي سياسي لة ضالاكي خوي بمص و هەتا كۆمەڵگە ژيانى نۆرماڵی نەبێ و پێوەستييەكانی دابين نەكرابێ و هەتا دەسەڵاتيش پشت وپەنايان بێت و ئازادی لەهەموو رووييەكەوە نەپارێزی، ئەوا ئەمان و لەمانة توندتريش بەرهەم ئەهمصنن . باندەكەي شمخ زانا وەك باڵێكی ضەكدار كة بەردەوام بووني بير و بۆضووني ئيسلامي سياسيية بەشمصوةيەكي تر، ئەوەندة كاري كردووتة سەر خەلكمكي سادة كة دوورن لة بەشداربوون لة ثرۆسەي سياسي يان لة بەكارهمصناني هۆي دەربرين بة ميتۆدة هاوضەرخەكەي ، ئەلێم ئەوەندة كاريتمكردووة هيج رووداومصك ئەوەندة كاري تمصنەكەدووة وصراي ئەوەی لە رووي فەوتاندني جەسەد لة رووبەروونەوەدا رەنطة دەقاتي ئەمة زۆرتر رويدابێت ، وەک ئەو شەرانەی كە لەسەر دەسەڵات و سەروەت وسامان كرا . بەلام ئەم كارة تيرۆرستة خەلكي سادةيشي بەهۆش همصنا .

ئەم كارة قێزەوێنە كة كۆمەلطاي راچەڵەكان ،ئەبێتە هۆي دووركەوتنەوە لة ئيسلام و رةنطة ببمصتة هۆي ئەوەی ثەلة بكرص لەوەي كة زەمەن كورت بكەينەوة بۆ دوورخستنەوەی ئيسلام لە داريشتنی چوارچێوەيەک بۆ جێگە وريگەی مرۆڤ . ئەطەر بەرةيەكي فراوان درووست بكرص لة دذايةتي كردني. من بەم شمصوةية قسەی خۆم لەسەر رووداوەكە ئەكەم و باسي ضەند بنەمايەك ئەكەم ، هەوڵ ئەدەم ئەو بنەمايانة يارمەتيدەر بێت بۆ تێگەشتن لة هۆي سەرهەلداني وة ياخود ضۆنييەتي رص بەم ئيسلامي سياسيية بطرين ، و رةنطة وة ك ثرسيار زۆر لايەن شيبكەمەوە و وەلام وەرطرين :

1 _ ئيسلام . و مصذووي ئيسلام .

ئيسلام بەهەموو بەش و جۆرة مەزهەبەكانييەوە و لەهەمەو كات و ساتمكدا باوەريان بة بيرۆكەيەك هەية لة سەرەوەي بيركردنەوەكان و پەيوەندييەكاني مرۆظة و ئەم بيرۆكة رةهاية سەرضاوەي هەموو خۆشي و ناخۆشييەكي ئينسانە و سەرضاوەي زانين ودۆزينەوة مصنييەكاني كۆمەڵگەيە و خاوەن قسەی يەكەم و كۆتايية . بۆية هەر بيركردنەوەيەك يان ئاواتمك يان خۆماندووكردنمك بۆ وەدەستهمصناني كارمصك يان دەستكەوتمك كة بطونجص لەطەل تمصرواريني سەردەم ، ثمصوەر ئەكرص بة نزيكي و دووري ئەم كارة لەطەل تەريب بوون و ناتەريببوون لەطەل سەرچاوەی زانست و سەرضاوەي مصنييەكان كة دەقەكانة، و وصنەي خواي تمصداية ،و همصلة طمشتيةكاني سياسەتي بەدي ئەكرص و دانراوة و هەتا هەموو ئەطەنة بەر عەرشي ئەو . ئينسان و بيركردنەوەي ، كۆمەڵگە و ثەيوەنديەكاني ، ثەيوەندي ئينسان بة دەرەوەي خۆي ، جەسد و رةنطدانەوەي كارەكاني جەسەد ، هەموو ئەمانة لەبازنەيەكدا ئەبمص بسوورصنةوة كەملكەضبن بة بريارمصك شوصني رةخنەي تمصدا نييە . ئەو نامەي كة لة توص دەقەكاندا بەدي ئەكەي نامەيەكة بۆ ملكەچ كردنی مرۆڤ بۆ ئاسمان و پيرۆز و بێ ئيرادەكردنی مرۆڤ و نامەكە پرە لە كۆت و زنجير. و تەنانەت رةوشتيش و كارة دەربرينەكان ثەيوەستة بة نزيكبوون و دووركەوتنەوەي لة دەقەكاندا ، وێراي ئەوة رۆذ بەرۆذ ئەو دەقة توانای نييە خۆي بطرص نەك بەرانبەر زانست و دۆزينەوەكاني مرۆظايەتي بطرة بێدەسەڵاتە تەنانەت بەرامبەر خوصندنەوەي مصذووي خۆی و نووسينەوەي مصذوويش . مصذووي ئيسلام ثرة لەم كردەوانەي شمخ زانا و لەمة زۆرتر و درندانەتريش لة هەموو سەردەمەكاندا و سەردەمي عەباسيش كة ئيسلامييەكان بەسەردەمي زمصريني دا ئەنن .

(ئصمة ترس و وەحشەت ئەخەينة ناو دل و هەناوي كافران و بمصبرواياننن جا بەتوندي بكوتن بەناو تەوقي سەرياندا و هەموو ثەنجەكانيان ورد بكەن) ئايەتي 12 سوورەتي ئەنفال ، ئاخر ئەطەر ئەمة دەستوري كارت بمت ، ئەمة ئيلهام بەخش بمت بۆ خۆشطوزەراني لەلايەن ئيسلامييەكانەوة ، ئەمة حۆريت بۆ بمصنص و روبارێک لە شەراب ئەلتەهوور بە پێش ماڵتاندا بروات و نزيكت بخاتەوة لة خوا ورەزامەندي ثمصغەمبەر ، ضۆن شمخ زانا بة بەرهەم ناهمت ؟ چۆن جەستەي مرۆظ لەت لەت ناكەن بۆ نزيكبوونەوة لة دەقەكان ؟ ضۆن مەجال قەبوولكردني رةنطمكي تر ئەبمت ؟ ضۆن هەموو دۆزينەوەكان و بەرهەمي مرۆظايەتي رةت ناكاتەوة ؟ هەر ئەم ئاوازەيە كة دەسەڵاتي ئيسلامي

كؤن و تازة بة هةموو سەردەمەکانییەوە رەوشت و یاسای ئیسلامیان کردە ثةيرةوسك بؤ وشككردني سةرضاوةي هةر دةنطك كة ئينسان و ئاواتةكاني لە ئاسمان بە پیرۆز تر دابنێت . نةك سةرهةلداني ئةم طروثة تيرورستانةو ئيسلامي سياسي ، بطرة دةسةلاتي ئيسلامي لەسەرهەڵدانییەوە سةدان كردةوةي لةمةي ياشةخي زؤرتر تمداية ، ضي وةك تاك ئةطةر هاوارمكي كردبم ، يان ئارةزووةكةي خؤي بانطةشةكردووة ، ضي وةك كؤمةل و نةتةوةكان و نةيارانيان كة سةر بة ئاينیی تر بوونە لةكاتي بڵاو بوونةوةي ئيسلامي ، ئةلىرة كاتي ئةوة نيية هةمووي باس بكةم ، بةلام بةردةوام ئةبم لة طىرانةوةيان ، نموونة ئةهىنمةوة . کوشتنی 3 لە خەلیفەکان بە دەستی موسڵمانان و شەرەکانی نێوان هەموو بەشەکانی دەسەڵات یان گروپە ئیسلامییەکان و شەر بەهەموو فێڵەکانییەوە لەسەر خەلافەت و هێرشە درندانەکانیان بۆ سەر یەهودییەکان و سەربرین و کوشتن و وێرانکردنی بەنو قورەیزە و بەنی قنینیقاع و بەنی نەزیر وسەدان نمونەی دی . بەم شێوەیە ئیسلامیان بە دونیا ناسان ،(دواي مردني ثمغةمبةر ، ئةبوبةكر هىرشي كردة سةر سوريا لة سالي 634 زايني لةم هىرشة سوثاي موسلمانن 4000 كةسيان لة مةسيحي و يةهودي كوشت و لة ناوضةي ميزؤبؤتاميا سا□ی 635و 642 هةموو ضمطةو شومىني خواثةرستيان سوتاند . و عومةر بن عاس كة مسري داطيركرد واي بة خةلكي مسر كرد فةرعوونيش واينةكرد بة جولەکەكان ، بةزةييان بة ذن و منالدا نةهات . داطيركردني سةند و هند لة كاتي حةجاج بن يوسف ئةلسةقةفي داستانمكة لة توند و تيذي كة لوتكةي جيهادة ، و سەرکردەی سوپای حەجاج لە سەند ، ساڵی 712 ز محەمەد قاسم بوو ، حەجاج ئەمری پێکرد کە وێرانکاری بەسەر کافرەکاندا بهێنێ هەتا شایەتمان ئەهێنن و هەرکەسێ موسلمان نەبوو بیکوژێ ،بەڵام سەرکردەی سوپا بە سەربازەکانی ووت سێ رۆژ مۆڵەتیان بدەنێ ، ئەمە بەدڵی حەجاج نەبوو و نامەیەکی بۆ سەرکردەکە نووسی و بە بیری هێنایەوە کە خوا ئەڵێ (جا کاتێ لەگەڵ کافرەکاندا رووبەرو بن لەملیان بدەن تا تەواوی تێکیان دەشکێنی ،جا توند بیانبەستن) ئایەتی 4 سورەتی محەمەد . ودووبارەی کردەوە کە فرمانەکەی ئەوەیە کە پیاوانی جەنگاوەر بکوژن و ژن و منالەکان بە دیلی ببەن ، بۆیە سوپای ئیسلامی کە چوونە ناو شاری (برهامباد) محەمەد قاسم ئەمری کرد بەسەربرینی هەر پیاوێک کە پەیوەندی هەبی بە (سەربازی) ، مەزەنە ئەکرێ ئەوانەی کە سەریان لەلەشیان بووەوە نزیکەی 6 هەزار مرۆڤ بوو، و هەندێ ئەڵێن 16 هەزار .

کارەساتی هند لەوە کەمتر نەبوو هەر وەها ئەندلسیش . ئەنجامی ئەم جیهادە ئیسلام بڵا بووەوە لە دورگەی ئەرەبی و باکووری ئەفریقیاو تورکیا و هند و سند و ئەرمینیا و وفارس و ئەندەلوس و کوردستان ، گومانی تیادا نییە هەموو دانیشتووانی ئەو ولاتانە لە ژێر ترس و تۆقاندن و جزیە بوونە موسڵمان و ریگەی تریان نەبوو و کەسیش قەناعتیانی پێنەهێنان لە رِیگەی دیالۆکەوە) (1). بێنە پێشچاوی خۆت ئەگەر ئێستە ئسپانیا لە ژێر دەسەڵاتی ئیسلامدا بووایە ئەم ئسپانیای ئێستە ئەبوو ؟ خۆ مەغرب چەند کێلومەترێک لە ئسپانیاوە دوورە خۆتان حوکم بدەن . سەردەمی عەباسی کە بە سەردەمی زیرین دائەنرێ مەبەست دەولەتی عەباسییە، مەعلومە جییان کردە موعتەزیلەکان ، یەکەم کەس کە کوژرا جاد بن درهم بوو، و هەر کەسێ کە گومانی بێباوەریان لێبکردایە ئەکوژرا ، ئبن مۆقەنەعیان کوشت و هەروەها ئبن ئەبی عەوجاع و بەشار بن بەردی شاعریان کوشت لە سالی 784 و سالەح بن عەبدولقەدۆس ساڵی 783 و ئەبو عیسا محەمەد بن هارون ئەلوەراق ، و ئەزانین بەچی شێوەیەکی درندانە یاریان بە جەسەدی حوسین بن مەنسور (ئەلحەلاج) کرد (2)، خۆ خەلیفە بوون و شەوانە لەزگری خوا نەئەخەوتن .

شێخ زانا قوتابییەکی بە ئەمەکی جۆری جەسەد لەت لەتکردن و یاری بە کوشتنیی ئینسان بوو کە لە مێژووی ئیسلامدا بووە و بەدەیان جۆر هەبوو وەک (1– هەڵگردنی سەربڕاوەکان لە عومەر بن ئەلحەمق بگرە هەتا حوسێن بن ئەلی 2– لێدان بە قامجی 3– لەت لەتکردنی ئەندامانی لەش 4–پێست داماڵین 5–لەسێدارەدان بەسوتاندن کە بە ئەمری ئەبوبەکر کەسێک سوتێنرا بەناو ئەلفوجائە سەلما و دەیانی تر، یەکێ لەو شێوە نائنسانییانە بەکاریان ئەهێنا ، ئازاردان لەرێگەی سیکسەوە ، بیئەمر اڵلە ی فاتمییەکان ، سواری کەری ئەبوو و لەبازاردا ئەسورایەوە ، وبیویستایە هەر کەسی تەمێ بکات یان کەسێکی بەدڵ نەبووایە بە پاسەوانەکەی ئەوت کە کویلەیەکی رەش پێست بوو ،سواریبە ، ئەمە رەفتاری حاکمێکە (3) .

لەسەردمی نۆێدا دکتۆر حوسێن مروە و فەرەج فۆدە (ئەوەی فەرج فۆدەی کوشت بە فەتوای عمر عبدالرحمن ، دادوەرەکە لێپرسی بۆ کوشتت ؟ وتی عەلمانییە ، دادوەر وتی ئەزانی عەلمانییە مانای چییە ؟ وتی نەء ،) و مەهدی عامل و مەحمود محەمەد تەها کە لەساڵی 1985 لە سێدارە درا بە پێشنیار و بەشداری(حەسەن تورابی) و عەبدلخالق مەعروف و مامۆستا سەڵاح هەورامی و هاورێان شاپور و قابیل و نەزیر عومەر و لستێکی زۆر لە کەسانی خاوەن هەلوێست کە قسەیان هەبوو لەسەر ئازادی و خوشبەختەوەری ومێژوو و شارستانییەت . وهەرەشەیان لە دکتۆر مەحموود ئەلقەمەنی و ناسر حامد ئەبوو زەید و سەلمان روشدی و عەفیف ئەلئەخزەر و شێرکۆ بێکەس و رێبوار ئەحمەد و سەدانی تر و بریندارکردنی نەجیب مەحفوز، سەیر ئەوەیە ئەوەی نەجیب مەحفوزی بریندار کرد ، کە پرسیاریان لێکرد بۆ ئەتەوێ بیکوژی ؟ وتی لەسەر نوسینەکانی ، وتیان خوێندودەتەوە ؟ وتی نەء .

گۆرانیبێژیکی پیاو ،بۆ ئەمینی خەلیفە جەند دێر شعرێکی وت بەسەر کورێکی جواندا ،ئەمین هەستا و باوشی کردە گۆرانیبێژەکە و سەری ماج کرد و 20 ملیۆن درهمی داپێی ، ئەمە بەس بۆ ئەوەی کە شعری بەسەر کوڕێک (غلمان) وتووە ،ئەگەر لە تۆیی دەق هەستی نەکردبێ کە غولمان قەدەغە نییە (4)، چۆن وا بە ئاشکرا ئەم کردەوەی لێی ئەوەشێتەوە ؟ (تازە لاوانێک هەمیشە بۆ خیزمەت بەوان بە دەوری ئەوان دەگەرێن ، دەڵێی مرواری نێو سەدەفن (لە جوانی)) ئایەتی 24 لە سورەتی الطور . ئەمانە تەنها میشتێکن لە خەرمانێک .

ئیسلام وەک بزوتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی و وەک بیر و باوەرێک کە جیهانییە ، ئەلتەرانتیفی هەیە بۆ هەموو مەسەلەکانی ژیان و ریگە چارەی داناوە بە بیر و باوەری خۆی لە رێگەی ملک کەج کردن بۆ ئاسمان و کۆیلە بوون . و لە هەموو کون و قوژبنێکی ئەم دونیایەدا بەشداری ئەکات، قسەی هەیە بۆ دەسەڵات ، قسەی هەیە لەسەر دوارۆژ لەسەر پەروەردەو فێرکردن و لەسەر مەسەلە کۆمەڵایتییەکان ، لەسەر جێگەو رێگەی ئافرەت لە کۆمەڵگە ، هەڵبەتە لە روانگەی ئەو دەقانەوە کە موقەدەسن و لەسەرەوەی رەخنەوەن و کۆیلە کردنی مرۆڤ هێلی پانیانە ، بۆ مەسەلە کۆمەلایتییەکانیش ، پشت مێژوو و بەستن چی وەک لەدەقەکاندا و لە دەستوردا هاتووە وەچی وەک وبیرکردنەوەی تاک لەناو گروپە ئیسلامییەکاندا ، پێوستییەکانی مرۆڤ و هیواو و ئاواتی ئینسان گرنگی نییە . بە بەردەوامی

قسە لەسەر ئەخلاق و خواپەرستی و کەڵەکە کردنی سەرمایی و وەستاندنەوە بەرامبەر هەر دەنگێکی ئازاد هێڵی سەرەکییانە بۆ مانەوەیان . ولە هەر بەشێکی ئەم کۆمەڵگە بوونی هەیە . بۆیە وەستانەوە بەرامبەر ئیسلامی سیاسی وە یان بە کنارخستنی ئیسلام ئەبێ لە هەموو بەشەکانەوە دەستپێبکری . و ناکرێ تەنها قورسایی بخرێتە سەر کەناڵێک و بەشەکانی تری کۆمەڵگە قسەمان نەبێ لەسەری . ناکرێ باس لەوە نەکەین جی دەستۆرێک بەرێوە ئەچێت و خەڵکی تاچەند بەهرەمەندن لە پێوەستییەکان وئازادی تاکە کەس لەچی ئاستێکدایە و وەزعییەتی ژنان چۆن چارەسەر ئەکەین .

ئاین ئەبێ لە دەوڵەت جودا بکرێتەوە و لە هەموو دام و دەزگا دەوڵەتییەکان ، دەوڵەت موچە دابین نەکات بۆپێاوانی ئاینی و ئەو هەموو پارەیە بۆ حوسەینییە و شوێنی خوا پەرستی ئەبێ ئەرکی حوکمەت نەبێت . ئەبێ باس کردن لەسەر ئیسلام وەک بەڵگەنامەیەکی مێژووی بێت کە لە کات و ساتێکی دیاری کراو و زەرۆرەتی ئەو سەردەمە ، دانانی بابەتی ئاینی بەراورد لە قۆناخەکانی خوێندن وەک چۆن ئەدەبی بەراورد هەیە کە باس لەسەر هەڵدانی هەموو ئاینەکان بکات ، وەک بابتێکی مێژوی لەگەڵ باس کردنی ئەو داستان و چیرۆکە کۆنانە کە هەمان چیرۆکەکانی تەورات و ئنجیل و قورئانە ، وەرگێران و بڵاوکردنەوەی ئەو پەرتوک و نووسینانە کە زانستییانە رەخنە لە ئیسلام ئەگرن ،ئەمانە کاری دەوڵەتە ، بەڵام ئەبی سەنگەرێک لە علمانییەت و ئازادیخوازان دروست بکرێ و فشار بخەنە سەر دەسەڵات ،و باردۆخەکە لەبارە بۆ ئەم مەسەلەیە .

ئیسلامیان پەیوەست کردووە بە نەتەوەی ئەرەبی و زمانی ئەرەبی و شارستانییەت و مێژوو و کەلتوری ئەرەبی ، بۆیە هەر رەخنەیەک لە ئیسلام بگرین ئەبێتە رەخنە لە ئەرەب ، وە وایان ئەوێ ، ئەمە بابەتێکی زۆر فراوان ئەبی لێرە ناکرێ باسی لێوە بکەین . ئیسلام هیچی تازەی نەهێناوە ئەگەر لە ژیانی ئەو ناوچە نەبێت یان نەیان بیستبێ ، ئەگەر خوێندنەوەیەکی ورد وبابەتیانە و چینایتیمان هەبێ بۆ مێژووی ئەو ناوچەیە ، (هەتا ئاغایاکمان هەبێ لە ئاسمان ، ئێمە هەر بەکۆیلەیتی ئەمێنینەوە) 4.

2– کۆمەڵگە ؛

کۆمەڵەگە لە چی ئاستێکدا دەژی ، رادەی رۆشنبیری، زانست ، رێژەی نەخوێندەواری، تا چەند کۆمەڵگەی کوردستان سەقامگیرە ؟ لە هەموو روویەکەوە، سیاسی، رۆشنبیری، کۆمەڵایتی ، ئابوری . ومێژووی ئەم پارچەیە چەندێ یارمەتیدەر بووە ؟ بۆ ئاسوودەی ،شار و دێ چی پێناسەیەکی هەیە و چەند جێاوازن و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانیان تا چەند بە رۆشنی دەر ئەکەوێ و رۆشنە ،کۆمەڵگەی کوردستان لە چێ قۆناخێکدایە ؟، لە مێژووی شارمان یان هەر مێژوومان چی لایەنێک قورسایی هەیە ؟ ، و چۆن دەرکەووتوە ، چی هاوچەشن و تەریبون هەیە لە کۆمەڵگەی کوردستان ؟ لە هەموو کەناڵەکانەوە، نەک بەراورد لە نێو بەشەکانی تری کوردستان بگرە لە نێو کوردستانی ئێراق بەتایابتی لە نێوی شارەکانی ؟ باری ئابوری و کۆمەڵایاتی و رۆشنبیری و تەنانات زمانیش ،چی قۆناخێک لە هەموو سەردەمەکانی کوردستان سەقامگیر بوە ؟ ئەلێرە مەبستم لە هەموو لایانکانی ژیان وەک کۆمەلگەیەکی نۆرماڵ کە ژیان بەسەر ببات ، کام لەم سەردەمانە پێوەرە ؟ لە چی ئاستێکی شارستانییەتدا ئەژین ؟ بەشاکانی مەعریفەت بەرەو کوێ هەنگاو ئەنێ و کار و کردەوەکانی لەسەر کۆمەڵگە و بەچی ئامرێزی کار ئەکەن و لە کوی وەستاون ؟ پەروەردە و فێرکردن لەچی پلەیەکی هەنگاو نانە بۆ بەدەست هێنانی ئەو ئامانجەی کە خولیایەتی و ئایە کۆمەڵگە نزیک بووەتەوە لە ژیانی زانکۆ ؟ مانای قۆتابی کە لە زانکۆ دەر ئەچی هەست بە نامۆ بوون ناکات ؟ یان کۆمەلگە خەریکە ژیانی زانکۆ رائەهێنی بۆ پەیوەندییە کۆمەلایتیەکانی کە لە چاو زانکۆدا دواکەوتووە ، چۆنکە ئەو کۆمەڵگانەی ئەو ناوچەیە زۆر لە دوای زانکۆوەن . چی بەشێک لە مێژوی سیاسی کوردستان بە پێوەر دابنرێ بۆ ئەوەی بزانین چی کراوە و چۆن دەسەڵات مامالەی کردووە لەگەڵ خەلک و رواداوە دەرەکییەکان و کەی چیگەو وڕیگەی مرۆڤ لەهەموو سەردەمەکانی دەسەڵاتی کوردی چێی مەبەست بووە یان گرنگ بووە ؟

هەر نۆسینێک لەسەر هەر مەسەلیەک کە پەیوەستبێت بە کۆمەڵگەی کوردستان و دەسەڵات بە بێ باس کردنی ئەم 15 ساڵە لە تەمەن ، مەحاڵە مەبەستەکە بپێکین و رێگە خۆشکەربین بۆ ژیانێکی باشتر تێبگەین . هەموو ئەوانەی کە باسم لێکرد و وەک پرسیار هێنامەوە ، پەیوەستە بە خودی مرۆڤەوە ، و چێگەو رێگەی و هیواو ئاوەتەکانی مەبەستە ، چۆنکە بە هەموو ئەو جیاوازییانە و سەردەمانە چینێک هەیە خوازیاری ژیانێکە کە سبەینێی لێ نەبێتە جەهەنم و خۆی نەشارێتەوە لە پرسیاری منالەکانی ، خیتابی دەسەڵات لە ماوەی ئەم 15 ساڵە بۆ هەموو کەناڵاکانی کۆمەڵگە چی ئاسودەیک و بروا بوون بە دەسەڵاتی بەهێز کرد لە لایەن خەڵکەوە؟ مرۆڤ لەم تەمەنە کە لە رووی کار کردن وەیاخود گۆڕان 15 ساڵ کەم نییە ، ئەگەر دەسەڵاتەکە نەزۆک نەبێ . لەم تەمەنە گەیشتووەتە چی ئاستێک بۆ هەنگاو نان بەرەو خۆدۆزینەوە لە بەهرەمەندبوون لە پێویستییەکانی ژیان لە پێویستییە فیسۆلۆجییەکانەوە بە تێپەربوون لە بەهرەمەندبوون لە پۆشاک و خۆراک ۆ شوێنی حەوانەوە کە سادەترین مافی مانەوەیە ،

دەسەڵات کەی هاوسەنگەر بووە لەگەڵ ئەوانەی کە ئەڵین ئەو بیر و باوەرە نەگۆرانە کە بۆ کات و شوێنێک وترابێ ناگونچێ لەگەڵ دونیای ئەمرۆ و ئەگەر راستییەک هەبێ لە هەندێ بەشی تەنها رەنگدانەوەی ئەو زەمەنەیە ، دەسەڵات کەی رێگەی خۆشکردووە بۆ هاتنە مەیدانی بەرەیک کە بتوانن ئازادانە دژ بە دەسەڵاتی مێژوو و پیرۆز و دەسەڵاتی توند و تیژی و سەرکوت و نەبوونی ئازادی و دەسەڵاتی سامان و پارە و کەیف و سەفا بوەستن . بگرە خودی دەسەڵات بەشدارە وپشتگیری ئەکات بەدەیان شێوە . دەسەڵات کەی توانیوێتی پێناسەی هاوڵاتی بکات و هاوڵاتی هەست بە بوونی خوی بکات وەک بوونێکی کۆمەڵایەتی ،دەرگای دەسەڵاتی لەماوەی ئەم 15 ساڵە بۆ کێ ئاڵاوە بووە چگە لە شێخ زاناکان بە تازە و کۆنیانەوە بە عەمامە و بۆێنباخیانەوە ، پەروەردە و فێرکردن لە دەسەڵاتی حزبی رزگاری بووە هەتا دەسەڵات توانای هەبێ لە ئاین و بیر و باوەری کۆنەپەرسانە رزگاری بکات . خەڵکی کوردستان لە گێژاوی ناهاوڵاتی بوونن ، لە ماوەی ئەم 15 ساڵە کە نەبشێک بوون لە ئێراق و نە سەربەخۆیش بوون ، ئەمە پاڵپشتێک بوو بۆ باوەر نەبوون بەخۆ و بە دەسەڵات ، بەشێوەیەکی راستەوخۆ یان نارەستەوخۆ . سەربەخۆی بەهەموو بەشەکانییوە لاوازە و لەهەندێ لایەن بگرە نییە تەنها خۆشباوەوری دەسەڵاتە، شێخ زانا بەرهەمی دەسەڵاتە و بەرهەمی ئەو کۆمەڵگەیە کە دەسەڵات نەیویست زەمینە خۆش بکات بۆ ژیانێکی باشتر و بوێری لای مرۆڤ بەهێز بکات چونکە ترسی دەسەڵات لەوەیە کە بەرەیکی ئازاد و بوێر هەبێ ، بۆیە لە هەندێ رووەوە دەسەڵات و ئەو گرۆپە هاوکارن بە شیوەیەکی تر .

ناتوانین کێشە کۆمەڵایتییەکان لەیەک جیابکەینەوە ، تەنانەت وەک تاکە کەسیش . و ئەگەر وابیربکەینەوە . کە ئەمە کاری تاکە کەسە و دوورە لەوانەی کە باسم کرد ، ئەبێ چارەسەرەکەیش هەر روو لە تاک بێت و بەشەکانی تری کۆمەڵگە باسی لێنەکری و دەسەڵاتیش ئەمەی ئەوی .

میدیا کە رەنگدانەوەی سیاسەتی دەسەڵاتە، چی رۆڵێکی بینی و ئەبینێ لە بەرەوپێشچونی ئازادی ؟ ومەودای ئازادی چەندە لە ناو دەسەڵاتدا؟ بوونی ئازادی دەربرین و رۆژنامە و هەموو بەشەکانی دەنگ و رەنگ تەنها بەوە نییە کە چەند رۆژنامە هەیە و چەند بەشەکانی راگەیاندن هەیە یان چەند رۆژنامەی ئۆپۆسزیۆن هەیە ، رەنگە ئەمە بەشێکی بێت ، بەڵام بەشەکەی تری پەیوەستە بە ئەو میدیایەی کە دەسەڵات بەرێوەی ئەبات ، چەندە ئازادە لە رەخنەگرتن لە دەسەڵات لە دوور کەوتنەوە لە جوانکردنی شێوەی دەسەڵات ، ئەلێرە لەماوەی ئەم 15 ساڵە قسەیەکی نەبووە بەرامبەر هەڵسوکەوتی دەسەڵات لەوهەموو کردەوە نادروستانە و ئەو هەموو ساتو سەودا کردنە لەگەڵ دەسەڵاتە درندەکانی ناوچەکە ، لەو هەموو کۆکردنەوەی سەروەت وسامانە ،کەی رەخنەی گرتووە لە شەڕی دەسەڵات ، لەسەر داخستنی رۆژنامەکان لە دادگای کردنی رۆژنامەنوسەکان ،کەی میدیای دەسەلات باسی لەکێشە کۆمەڵایەتییەکانی خەڵکی کردوە ؟، باسی ئەوە ناکام هەڵوێست و قسەی نەبووە لەسەر ئاین، نەک هەر ئەوەی کە باس لەجیابونەوەی ئاین بکات ، بگرە نەیتوانییە تەنانت خوێندنەوەوی هەبی بۆ مێژووی ئیسلام لەروانگەی سەردەمەوە ،میدیا چۆن کارە دژ بە شارستانییەت و مرۆڤایەتییەکەی شێخ زانای هەڵسەنگان وچۆن بەردەوام بوو لە گێرانەوەی ، میدیای دەسەلات چی هەڵوێستێکی هەبوو و چۆن مامەڵەی کرد لەگەڵ پێکاهاتە و ئاکەمەکانی ئەم رووداوە و تاچەند ئازاد بوو لە باسکردنی هۆکانی سەرهەڵدانی ئەو گروپە ؟ زۆربەی چاوپێکەوتنەکان و گێرانەوەی رووداوەکە ئەیانبردەوەو بۆ کردەوەی تاک و بیرکردنەوەی ، وئەیانبچران لە مێژوو و کاری ئیسلام وەک ئاین وەک بەرنامەی ئیسلامی سیاسی . تەنانەت میدیا هەوڵی ئەدا کە لەروانگەی ئیسلامەوە رەخنە بگری لەو گروپە ، ئەگەر زۆر زیرەکیش بوونایە ئەوا شەڕەکەیان ئەکردە نێوان ئایەتەکانی مەکە و ئایاتەکانی مەدینە ، چونکە ئایاتاکانی مەکە باسی لەدەسەڵات نییە و زۆر نزیکە لە ئاینی مەسیح و چولەکەوە ،و باس لە پەروەردەی رۆح ئەکات . میدیا چەندێ کەسانی عەلمانییەت و کەسانێک کە قسەیان هەیە لەسەر ئاین و خوێندنەوەیەکی ئابوری، فەرهەنگی ، مێژوویيان هەیە بۆ روداوەکان و بۆ ئیسلامی سیاسی، هاتنە سەر کەناڵەکانی راگەیاندن؟ و چەند ئازاد بوون لە شیکردنەوە و باسکردنی روداوەوکان بەرامبەر لایەنگرانی ئاین ، تەنانات جۆری پرسیارەکان چۆن بەشێوەیەکی راستە و خۆ وناراستەو خۆ پاکانای بۆ ئیسلام و مێژووی ئیسلام ئەکرت . ئەلێرە لەگەل دانتی ئەڵێم (بنی جەهەنم گیراوە بۆ ئەو کەسانەی کە بێلایەنن لەکاتێکدا بەها مرۆڤایەتییەکان لە مەترسیدان)

مەحمود محەمەد عوسمان
هۆلندا
2005-08-26

سەرچاوەکان

1- لاپەرە 164 بەشی نۆیەم جیهاد و بڵاو بوونەوەی ئیسلام ، د . کامل ئەلنەجار (قراءە نقدیە للاسلام) کتاب ینشر لاول مرە .
2- لاپەرە 2 هەمان سەرچاوە .
3- هادی ئەلعەلەوی (فصول من تاریخ الاسلام السیاسی) چاپی یەکەم ، بەشی هونەرەکانی ئەشکەنجەو پاڵەوانەکانی ، لاپەرە 295
4- وعاض السلاطین ، د ، علی الوردی ، لاپەرە 43